

Za uvježbavanje izgovora mogu poslužiti i sljedeće izreke:

In Ulm, um Ulm und um Ulm herum.

Kleine Kinder können keine Kirschkerne knacken.
Schneiders Schere schneidet schnell,
schnell schneidet Schneiders Schere!

Hinter Hansens Hünenhaus
hupfen hundert Hasen hinaus.

Itd.

Mogućnosti za takvu vrstu rada u nastavi su neograničene. Predložila bih, dakle, uvođenje tekstova iz književnih djela, bilo odlomke ili male cjeline, jer je takav način rada koristan i zanimljiv kako nastavniku, tako i njegovim polaznicima odnosno učenicima.

Melita Miholek

POKUŠAJ RADA NA KNJIŽEVNOM TEKSTU

Nastava stranog jezika u višim razredima nekadašnje gimnazije odvijala se uglavnom tako da se obrađivao književni tekst, ovisno o znanju i umješnosti profesora i učenika manje ili više uspješno. Kad sam počela raditi na Školi za strane jezike, pokušala sam uvesti književni tekst u nastavu, iako je u to doba (početak sedamdesetih godina) prevladavala audiovizuelna metoda i komunikacijski pristup nastavi. Htjela sam zapravo prenijeti na sat barem nešto od onoga na što sam bila naviknuta u gimnaziji. Ali, moram priznati, u početku pri tome nisam postizavala nikakav uspjeh, naprotiv. Držeći se plana i programa, da eventualno ne bih izgubila nešto od točno planiranoga »dragocjenog« vremenena, na sat sam zbog kratkoće donosila samo pjesme. U povodu Dana žena pripremila bih Heineov sonet »An meine Mutter« (»Mojoj majci«). Iščuđavala bih se ako polaznici nisu čuli za Heinea (a najčešće nisu), ili ako nisu prepoznali sonet (a najčešće nisu). Polaznici su se čudili što to zahtijevam od njih kad se lijepo zna kakav mora biti sat, sve po redu: magnetofon, film, pitanja, riječi na ploči. Komentari bi bili: »To nam je preteško«, »Pjesme ne čitamo ni na hrvatskomu.« Nitko nije bio zadovoljan, ni učenici, ni ja. Bio je to moj danak neiskustvu. Grupe na Školi heterogene su. Polaznici u jednom tečaju različite su dobi, od 16 do 60 godina, različitog predznanja i znanja, različitih ukusa i interesa, a ja sam uvodila književnost najtežom vrstom za analizu na stranom jeziku — pjesmom.

Pokušavala sam i s narativnim tekstovima, no sve je neslavno završavalo, sad mislim gore za mene kao predavača nego za polaznike koji bi, eto, morali biti oduševljeni literaturom kad je ja tako volim. Učinilo mi se da naši polaznici ne raspolažu dovoljno širokim vokabularom, da su neosjetljivi na »stil« i da se u našoj školi jednostavno ne može raditi literarni tekst.

A onda sam otišla na seminar za profesore u Berlin. Jednom je na sat došla prof. Liebezeit. Odmah je pitala: »Radite li Vi s polaznicima literarni tekst?« Odgovori su bili: »Ne, to je njima preteško«, »Oni za to ne pokazuju zanimanje«, »Na satu nemamo vremena, a kod kuće nemaju vremena oni.« Ali, na pitanje napišemo li na ploču koju poslovicu ili izreku, ispričamo li anegdotu, pitamo li ih da prepričaju roman koji su pročitali ili sadržaj filma što su ga vidjeli, odgovorili smo pozitivno. Nakon toga podijelila nam je tekstove i rekla da ih pročitate kod kuće, ako želimo. Autor teksta je književnica Maxie Wander (1933—1977), a odlomak je iz knjige »Guten Morgen, du Schöne« (»Dobro jutro, ti ljepotice«). To su intervjui sa ženama različite dobi, a tekst koji smo mi dobili intervju je s učenicom srednje škole. I prije čitanja zainteresirao nas je već naslov knjige i pristali smo raditi taj tekst. Dobili smo radne listove na koje smo morali napisati temu pojedinog odlomka i odrediti mu naslov. Tekst je bio pisan govornim jezikom, obilovao je »Mit Würzwörtern« (riječi koje »začinjavaju«). Na drugom satu prof. Liebezeit raspravljala je s nama o tekstu. Osnovni problem koji je mučio intervjuiranu učenicu bio je »tko sam ja«, problem blizak svima, ne samo tinejdžerima. Kako je tekst imao 10 kartica, smatrali smo ga predugačkim za rad na satu ili da ga učenici pripreme kod kuće. Prof. Liebezeit upozorila nas je da možemo obraditi makar samo jedan odlomak, ali taj odlomak ne smijemo mijenjati, kratiti, izbaciti »Würzwörter« koje rečenom daju osobnu boju. Zaključili smo da se može raditi literarni tekst, ali treba pronaći onaj »pravi«, pisan razumljivim, govornim jezikom, teme bliske većini polaznika, koje potiču na raspravu. Što i kako će se raditi s tekstom, ovisi o nastavniku i njegovim detaljnim pripremanjima.

Sljedeće školske godine, poslije povratka iz Berlina, pomogao mi je slučaj. Na televiziji je prikazivana serija »Buddenbrookovi«, rađena prema romanu Thomasa Manna. Kako sam imala vrlo dobru grupu na petom stupnju, dogovorili smo se da gledamo seriju i odredili tko će referirati o svakoj pojedinoj epizodi. Nakon emitiranja serije donijela sam na sat odlomak »Buddenbrookovih«, pismo Grünlicha Antoniji, u kojemu je prosi, i odgovor Antonije roditeljima poslije primitka tog pisma. Taj odlomak smatram jednim od ključnih mjesta u romanu. Grünlichovo pismo, pisano izvještačenim jezikom, polaznici nisu mogli prevesti pa sam to učinila ja, a Antonijino su bez teškoća preveli. Antonija piše roditeljima da se neće udati za Grünlicha, jer veoma voli studenta medicine Mortena Schwarzkopfa i, nakon uzvišenih riječi o svojoj velikoj ljubavi, trijezno komentira prsten koji joj je poslao Grünlich: »P.S. Der Ring ist niedrigeres Gold und ziemlich schmal, wie ich sehe.« (»Prsten je od lošeg zlata i prilično tanak, kako se vidi.«) Antonija, posljednji Buddenbrook u kojemu je ostao sačuvan zdrav građanski i praktičan duh, uvidjela je prijetvornost Grünlicha. Da su je poslušali, bila bi se održala loza Buddenbrookovih, ali nitko je nije htio slušati.

Pripremila sam i odlomak u kojemu, umoran od života, gledajući valove Baltika, meditira Thomas Buddenbrook, sluteći skorbu smrt.

»Breite Wellen...«, sagte Thomas Buddenbrook. »Wie sie daherkommen und zerschellen, daherkommen und zerschellen, eine nach der anderen, endlos, zwecklos, öde und irr. Und doch wirkt es beruhigend und tröstlich, wie das Einfache und Notwendige. Mehr und mehr habe ich die See lieben gelernt... vielleicht zog ich ehemals das Gebirge nur vor, weil es in weiterer Ferne lag. Jetzt möchte ich nicht mehr dorthin. Ich glaube, dass ich mich fürchten und

schämen würde. Es ist zu willkürlich, zu unregelmässig, zu vielfach ... sicher, ich würde mich allzu unterlegen fühlen. Was für Menschen es wohl sind, die der Monotonie des Meeres den Vorzug geben? Mir scheint, es sind solche, die zu lange und tief in die Verwicklungen der innerlichen Dinge hineingesehen haben, um nicht wenigstens von der äusseren vor allem eins verlangen zu müssen: Einfachheit ... Es ist das wenigste, dass man tapfer umhersteigt im Gebirge, während man am Meere still im Sande ruht. Aber ich kenne den Blick, mit dem man dem einen, und jenen, mit dem man dem andern huldigt. Sichere, trotzige, glückliche Augen, die voll sind von Unternehmungslust, Festigkeit und Lebensmut, schweifen von Gipfel zu Gipfel; aber auf der Weite des Meeres, das mit diesem mystischen und lähmenden Fatalismus seine Wogen heranwältzt, träumt ein verschleierter, hoffnungsloser und wissender Blick, der irgendwo einstmals tief in traurige Wirnisse sah ... Gesundheit und Krankheit, das ist der Unterschied. Man klettert keck in die wundervolle Vielfachheit der zackigen, ragenden, zerklüfteten Erscheinungen hinein, um seine Lebenskraft zu erproben, von der noch nichts verausgabt wurde. Aber man ruht an der weiten Einfachheit der äusseren Dinge, müde wie man ist von der Wirnis der inneren.«

U tom odlomku vidljiv je osnovni problem koji obrađuje Th. Mann u gotovo svima svojim djelima: »Zwiespalt zwischen dem Bürger und Künstler«, opreka između zdravoga građanina, čovjeka od akcije, i umjetnika, okrenutog sebi, razmišljanjima, skepsi, bez smisla za praktično i »korisno«. Polaznici su to shvatili bolje iz ovoga malog odlomka nego iz cijele serije (koja je inače bila dobra i vjerno se držala originala). Nakon gledanja serije i naših razgovora. polaznici su se zainteresirali za Th. Manna i počeli čitati »Buddenbrookove«, bolji na njemačkome, oni s manje znanja na hrvatskome.

Taj semestar uvela sam i Brechtovu pjesmu:

DER KIRSCHDIEB

An einem frühen Morgen, lange vor Hahnenschrei
Wurde ich geweckt durch ein Pfeifen und ging zum
Fenster.

Auf meinem Kirschbaum — Dämmerung füllte den Garten —

Saß ein junger Mann mit geflickter Hose

Und pflückte lustig meine Kirschen. Mich sehend

Nickte er mir zu, mit beiden Händen

Holte er die Kirschen von den Zweigen in seine Taschen.

Noch eine ganze Zeitlang, als ich wieder in meiner
Bettstatt lag

Hörte ich ihn sein lustiges kleines Lied pfeifen.

Na petom se stupnju obrađuju irealne kondicionalne rečenice pa se nitko nije začudio kad sam zapitala: »Što biste učinili da u svom vrtu na trešnji nađete nekoga tko krade vaše voće?« Inzistirala sam da svi odgovore kondicionalnom rečenicom. Nakon toga dala sam im tekst pjesme. Budući da je pisana jednostavnim vokabularom, svi su je razumjeli i svidjela im se. Osim toga, upoznali su Brechta i kao pjesnika, a ne samo dramatičara.

S tom istom grupom radila sam »Die Bremer-Stadtmusikanten« (»Bremenski muzikanti«). Još kao student čitala sam u časopisu »Umjetnost i djete« kako je pokus pokazao da se obogatio vokabular učenicima koji su čitali Grimmove priče. Pa zašto da ne pokušamo i mi? Najprije smo ispričali priču u preteritu, a onda je idiomima iz priče trebalo naći adekvatne s radnog lista. Učenike su zbunjivali oni koji nisu bili stopostotno odgovarajući. Nove idiome upotrijebili smo u novoj situaciji, a onda smo se složili da je priči došao kraj. Priča se polaznicima nije sviđjela (kao ni meni). U njoj nitko nije našao dio sebe, nije bilo afektivnog reagiranja, jer priča nije dovoljno slojevita, nema skrivene poruke kao neke druge bajke (»Snježana kraljica«, »Mala sirena« »Ljepotica i zvijer«), koje su zapravo ljubavne priče za odrasle.

Te iste polaznike vodila sam na književnu večer posvećenu R.M. Rilkeu. Culi smo komentar o Rilkeu, a onda svaku pjesmu najprije na hrvatskome pa na njemačkome. Izvedene su poznatije i »lakše« pjesme. Književna večer bila je u lijepom ambijentu Povijesnog muzeja, a na kraju je bio i klavirski koncert. Učenici su bili oduševljeni. Za drugi sat dala sam jednom polazniku (studentu komparativne književnosti) da pripremi iz memoara St. Zweiga »Die Welt von gestern« (Jučerašnji svijet«) odlomak koji govori o Zweigovim susretima s Rilkeom. Smatrajući komentar na književnoj večeri nedostatnim, moj student otišao je u knjižnicu Odsjeka za germanistiku, nabavio knjige o Rilkeu i održao referat sa začuđujuće malo jezičnih pogrešaka. Nakon referata podijelila sam učenicima papire s kratkom Rilkeovom pjesmom »Funde«:

»Will dir den Frühling zeigen,
Der Hunder Wunder hat.
Der Frühling ist waldeigen
Und kommt nicht in die Stadt.

Nur die weit aus den kalten
Gassen geh'n,
Und sich bei den Händen halten,
Dürfen ihn einmal seh'n.«

Polaznicima se pjesma neobično sviđjela. Kao i kod Buddenbrookovih, počeli su posuđivati Rilkeove pjesme i čitati ih, razumljivo, usporedo s njemačkim i hrvatski prijevod, jer Rilkeova poezija prilično je teška i hermetična.

Kako sam tu grupu vodila i na šestom stupnju, obradila sam i odlomak iz knjige »Die Kunst des Müßiggangs« (Umjetnost dokolice«) H. Hessea. Putovanja su moja omiljena tema, a odlomak koji smo čitali govorio je upravo o tome na koji se način mora pripremati za putovanja u strane zemlje. Najvažnija misao odlomka bila je da se zemlja u koju putujemo ne može mjeriti mjerilima vlastite zemlje. Tekst sam smatrala poetičnim, ali prilično teškim, pa su ga učenici pripremili kod kuće. Jedna polaznica dobila je zadatak da na sljedećem sastanku kaže nekoliko rečenica o H. Hesseu. Nije rekla samo nekoliko rečenica, nego je održala referat od 15 minuta, ali tako pametno sročena da su glavne misli iz njega mogli reproducirati i manje uspješni polaznici. Začudila sam se i tome koliko su se riječima iz teksta, koje nisu svakidašnje i »obične«, koristili gotovo svi polaznici u raspravi na drugom satu. Još više me je obradovalo da su ih znali upotrijebiti potkraj semestra u slobodnom sastavku prema citatu

iz tog odlomka »Reisen sollte stets Erleben bedeuten« (»Putovati trebalo bi značiti doživljavati«).

Najveći uspjeh s tom grupom, »odgojenom na literaturi i za literaturu«, postigla sam radeći na kratkoj priči W. Borcherta »Das Brot« (»Kruh«). Prvi put uspjelo mi je, provocirajući ih pitanjima, provesti ne samo psihološku nego i stilsku analizu (na psihološku analizu naviknuti su već od drugog stupnja, otkad prepričavamo i analiziramo filmove i likove u njima). W. Borchert (1921—1947) tragična je ličnost, umro je u 26. godini od tuberkuloze, koju je dobio zadnje godine rata u zatvoru. Uveo je u njemačku literaturu novu književnu vrstu »Kurzgeschichte« (kratka priča). Priča je zaista kratka, ima samo 2 kartice, pa se može obraditi i na jednom satu. U središtu priče dvoje su staraca koji su 39 godina u braku. Toliko su siromašni da večeraju samo 3 komada kruha. Starcu to nije dovoljno i jedne noći odlazi u kuhinju po još jedan komad kruha. Starica ga nalazi pri tome, ali pravi se kao da nije ništa vidjela. Druge večeri daje mu jedan svoj komad kruha. O priči su polaznici rado raspravljali. Nisu osudili starca, jer starica je bila jača ličnost; mogla je više podnijeti i fizički i psihički. Priča je pisana govornim jezikom koji je ovdje jedno od izražajnih sredstava pričanja. Nakon tog teksta ubrzo su me polaznici pitali: »Kad ćete nam opet donijeti jedan pravi tekst?«

Književni tekst u bilo kojem obliku (poslovica, pjesma, odlomak iz romana, kratka priča) nužno je uvesti u našu nastavu, jer u nas je prilično zanemarena doživljajno-estetska i emotivna komponenta nastave. Naši polaznici moraju se susresti s jezikom u njegovoj najorganiziranijoj formi — književnosti. Za to ih treba pripremati postupno. Razumnim radom na književnom tekstu obogatit ćemo i vokabular. Psihološkim analiziranjem likova potičemo njihovo samostalno izražavanje i iznošenje sudova. I sad smatram da je za naše polaznike najadekvatniji narativni tekst. Tekst mora biti shvatljiv i ne predugačak. Najbolje je da je suvremen, koji može zainteresirati, problem što se obrađuje morao bi poticati na raspravu. Uvijek će biti grupa (završni razredi srednje škole, studenti) koji će rado raditi književni tekst, i onih koji to neće. Neki će im zacijelo pružiti estetski užitak, potaknut ćemo ih na to da pročitaju nešto od određenog pisca, makar i na hrvatskome. Nećemo uspjeti sa svakim tekstom, no valja pokušati. Dakako, ne po svaku cijenu.